

An Analysis of Children's Books in terms of Lifestyles within the Context of Multiculturalism

Aycan ÜNAL*, Oğuzhan YILMAZ**

Abstract. The research conducted to identify the representations of lifestyles within the context of multiculturalism in children's books was carried out using a document analysis design. To obtain data for the study, children's books with real or realistic topics published in 2015 and later were examined. After acquiring the works determined in line with the study's objective, a descriptive analysis was performed specifically on lifestyles, followed by a content analysis for further depth. The study found that there were no differences among children in terms of education and income levels, and they had equal opportunities. In terms of family structures, nuclear families living in cities were observed. It was also found that the families in the books belonged to the same occupational groups. Despite the presence of very diverse cultural structures in Türkiye, the study concluded that there was no balanced distribution in terms of cultural diversity in education and income, occupation, places where children lived, and family structure in the works. Instead, a common culture perception was highlighted, reflecting a small segment of society.

Keywords: Children's books, multiculturalism, lifestyles.

How to cite: Ünal, A., & Yılmaz, O. (2024). Çocuk kitaplarının çokkültürlülük bağlamında yaşam biçimleri açısından incelenmesi. *Journal of Children's Literature and Language Education*, 7(1), 76-100.

*Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Education, Turkish Education, Erzincan, Türkiye; aycanunal24@gmail.com

**Erzincan Binali Yıldırım University, Faculty of Education, Turkish Education, Erzincan, Türkiye; oyilmaz@erzincan.edu.tr

Çocuk Kitaplarının Çokkültürlülük Bağlamında Yaşam Biçimleri Açısından İncelenmesi

Aycan ÜNAL*, Oğuzhan YILMAZ**

Öz. Çocuk kitaplarındaki çokkültürlülük bağlamında yaşam biçimleri açısından görünümlerin tespit etmek amacıyla yapılan araştırma doküman analizi deseniyle yapılmıştır. Çalışma için veri elde edebilmek amacıyla 2015 ve sonrası basılan gerçek ya da gerçeğe yakın konuları olan çocuk kitapları incelenmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda belirlenen eserler temin edildikten sonra yaşam biçimleri özelinde betimsel analize daha sonrasında içerik analizine tabi tutularak derinleştirilmiştir. Çalışma sonucunda eğitim ve gelir durumları açısından çocuklar arasında herhangi bir farklılık olmadığı ve eşit imkânlarla sahip olduğu tespit edilmiştir. Aile yapıları açısından bakıldığında şehirde yaşayan çekirdek aile yapısı görülmüştür. Ayrıca kitaplardaki ailelerin aynı meslek gruplarına mensup olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de çok farklı kültürel yapılar olmasına rağmen eserlerde eğitim ve gelir, meslek, çocukların yaşadıkları yerler ve aile yapısı bakımından kültürel çeşitlilik açısından dengeli bir dağılım olmadığı ortak bir kültür algısının ön plana çıktığı ve toplumun küçük bir kesimini yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuk kitapları, çokkültürlülük, yaşam biçimleri.

* Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Erzincan, Türkiye; aycanunal24@gmail.com

** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi, Erzincan, Türkiye; oyilmaz@erzincan.edu.tr

1. Giriş

Çocuk kitapları, çocukları toplumsal yaşam için hazırlamada önemli bir kaynak olduğundan, toplumsal çeşitliliği anlama, farklılıkları saygıyla karşılama ve toplumsal uyumu sağlama açısından kritik bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, metinlerde çocukların çokkültürlü bir ortamda kendilerini, başkalarını ve farklı yaşam biçimlerini bulmaları önemlidir. Bu çalışmada, çocuk kitaplarının kültürel farklılıkları anlama ve kültürel birikimi destekleme işlevine odaklanarak, metinlerde çokkültürlülük bağlamında farklı yaşam biçimlerini incelemeye çalışılmıştır. Çalışma için böyle bir konunun seçilmiş olmasının sebebi son dönemlerde homojen bir toplumdan heterojen bir topluma geçişte çokkültürlülüğün eğitimde yeni bir konu olması ve bunun özelinde yapılan araştırmalarda çocuk kitaplarında çokkültürlülük açısından yaşam biçimlerinin ele alınmamış olmasıdır.

Çokkültürlülük 1980'lerde modern topluma getirilen eleştiriler ile artan küreselleşme eğilimleri sonucu yaygınlık kazanmış bir sosyo-kültürel olgudur (Çelik,2008). Çokkültürlülüğün hedefi farklı kültürel kimliklere sahip toplulukların aynı toplum içinde varlıklarını kabul etme, birbirleriyle olan ilişkilerini herhangi bir çatışmaya imkân vermeden eşitlik ve barış içinde sürdürme ve var olan tüm politik imkânlardan eşit düzeyde yararlanmayı esas almaktadır (Özensel, 2013). Çeşitli kültürlerin bir arada yaşaması durumuna işaret eden çokkültürlülük doğal olarak beraberinde kültürler arası yaşam biçimi ve paylaşımını getirdiğinden; farklı kimlik, kültür, dil ve anlayışların saygı ile karşılansını, farklılıkların ortak paydada buluşması bakımından önemlidir (Demir, 2019). Başbay (2014), çokkültürlülüğün sadece ırk ayrımcılığına ilişkin bir alan olmadığını, farklı kültürel özelliklere sahip bireylerin barış içinde bir arada yaşaması bakımından da önemli olduğunu söylemektedir. Farklılıkların ayrıştırılmadan sevgi, saygı ve hoşgörü çerçevesinde insanların birlik içinde olabileceği bir ortam oluşturmaktadır. Cırık (2008) çokkültürlülük ilgili tanımlamalar bütünsel olarak değerlendirildiğinde insan haklarına saygı duyma, kültürel farklılıkları hoş karşılama, eğitimde fırsat eşitliği sağlama, kültürel çeşitliliği yansıtıcı eğitim ortamları düzenleme, farklı bakış açıları ve fikirleri analiz etme gibi ortak noktaların bulunduğu vurgu yapmaktadır. Her topluluğun gelenek ve göreneklerinde, kurumlarında, siyasal uygulamalarında, değerlerinde, düşünce ve davranışlarında farklılıklar olduğundan, çok kültürlü yaşam farklı isteklerin bir arada eşit şartlar altında yaşanmasını gerektirmektedir (Özben, 1991).

Çok kültürlü toplumlarda eşit haklara sahip yaşam biçimlerinin bir arada oluşu, bireylere kendi kültürlerini sorgulama, geleneklere göre kültürlerini sürdürme ya da değiştirme fırsatını vermek olanağını da sağlamaktadır (Habermas, 1993). İnsanların gerçekleştirdiği bütün eylemleri ele alan ve düşünce dünyalarını yansıtan yaşam biçimleri, kültürel farklılıkları anlatmak ve vurgulamak için kullanılmaktadır. Kars (2016) yaşam biçimi farklılıklarını eğitim durumları, aile durumları, boş zaman etkinlikleri, meslekleri gibi birçok faktörün bir araya gelmesiyle oluştuğunu belirtmektedir. Bu açıardan bakıldığında insanların, farklılıkları zenginlik olarak görmesi, farklı dil ve kültürlerle saygılı olabilmesi,

net bir ifadeyle, çokkültürlülük düşüncesini tam anlamıyla benimseyebilmesi için bireylerin eğitilmesi gerekmektedir. Çokkültürlülük, insanın kendisinden farklı olanı benimsemesi sevgi, saygı, hoşgörü gibi birçok değeri öne çıkardığından dolayı önemli bir olgudur.

Batı kaynaklı bir düşünce olarak ortaya çıkan "multiculturalism" çokkültürlülük kavramı son yarım asırda üzerine çokça düşünülen, tartışılan, yazılan konulardan biri olmuştur. Parekh' in (2002) ifadesiyle 20. yüzyılın son kırk yılı, yerli halklardan ulusal azınlıklara göçmen halklardan feministler ve eşcinsel bireylerden farklı siyasi gruplara kadar birçok farklı grupların gelişim gösterdiği bir dönemi temsil etmektedir. Özünde çokkültürlü toplumlar, ilk merkezi devletlerin ortaya çıktığı 5000 yıl öncesine kadar dayanmaktadır. Fakat modern anlamda çokkültürlülük kavramı olarak Kuzey Amerika'da 1980'li yıllarda farklı bir dili konuşan ve bu topraklarda yaşayan insanların kültürel kimliklerinin tanınmasını istemesi sonucuna talep olarak ortaya çıkmıştır (Özensel,2012). Günümüzde tek bir kültür biçiminin benimsendiği birkaç ülke dışında bulmak oldukça zordur. Çoğu ülke kültürel açıdan; farklı kültürleri içinde bulunduran bir yapıdadır. Her topluluk veya millet öyle ya da böyle diğerleri tarafından farklı şekillerde algılanmış ve değerlendirilmiştir. Tıpkı Almanların "otoriter", Amerikalıların "maddeci", İngilizlerin "sabırlı" olarak nitelendirilmesi veya "Avrupa'nın zencileri" olarak anılan İrlandalıların, Kelterin mizah ve hiciv ağırlıklı Punch dergisinde 'maymun' veya 'goril' şeklinde resmedilmeleri gibi (Tezcan 1997; Sargut 2001; Hatipoğlu 2008). Benzer duruma o ülkenin sınırları içerisinde de rastlamak mümkündür. Bu tür örneklere sözlü ve yazılı kültürde özellikle atasözü ve deyimlerde; edebî ürünlerde, yazılı ve görsel basında sıkça rastlanmaktadır (Küçük 2004). Modern dünyada yüzlerce yaşayan dil, etnisite ve farklı kültürlerin mevcut olması ve bir iki devlet haricinde homojen bir yapının neredeyse görülmemesi, modern toplumları kimliklerinin tanınmasını ve kültürel farklılıklarına saygı gösterilmesi talebini artırmıştır. Günümüzde anlaşmazlıkların, tartışmaların ve önyargıların en büyük nedeni toplumların, sosyal grupların, bireylerin birbirlerini tam anlamıyla bilmemesinden, anlamamasından ve çoklu bakış açılara sahip olmamalarından ileri gelmektedir (Destebaşı, 2013). Toplumsal farklılıkların özenle tanınması ve en önemlisi de, 'ötekiler ya da diğerleri' gibi ayrımcı ve ayrıştırıcı kavramlar yerine, farklı kültürel formlar ve toplumsal renkler söylemi üzerinden toplumsal farklılıkların (dil, din, inanç, mezhep, etnik yapı, yaşam koşulları vb.), yasal güvence altına alınması ve özenle korunması gerekli olduğu görülmektedir (Özgen, 2018). Türk toplumunun geçmişine bakıldığında çok kültürlülüğe yabancı olmadığı gerçeği bilinmektedir (Anık, 2012). Anadolu topraklarının geçmişte birçok uygarlığa ve farklı kültürlerle ev sahipliği yaptığı ve XI. yüzyıldan itibaren Türkler' in de bu kültürel zenginliğe destek oldukları bilinmektedir (DEK,2004). Günümüzde farklılıkların görmezden gelinmesi sonucu sorunların daha da artacağı kabul edilmeye başlanmıştır (DEK,2004). Çoğu insan tarafından farklılıklar kaçınılması gereken olumsuzluklar olarak görülmektedir. Ancak aslında farklılıklar, kişisel yeteneklerin ortaya çıkması ve bireyin diğerleri ile sağlıklı ilişkiler kurmasına yardımcı olan fırsatlar şeklinde değerlendirilmelidir (Budak, 2008).

Bu durumun çözümü için eğitim öğretimin ne kadar önemli olduğunun anlaşılmasıyla eğitim öğretim programları işe koşulmuştur (Çarpar, 2012). Konuyla ilişkili olarak, Ocak ve Akar (2016), eğitimin kültürden ayrı düşünülemeyeceğini bu nedenle, eğitim programları hazırlanırken dikkate alınması gereken en önemli kuramsal temellerden birinin de kültürel temeller olduğunu ifade etmektedir. Çocuğun ana diline, ailesine, kendi kültürel kimliğine ve farklı kimliklere, değerlere ve uygarlıklara karşı ön yargısız olarak sağlıklı bir tutum geliştirmesinde, karşı kültürle empati kurabilmesi ve dünya görüşünün genişlemesinde kültürlerarası öğrenme son derece önemlidir ve gereklidir (Uyar, 2007). Çok kültürlü eğitimin amacı; özgür düşünen, sorgulayan, kendi kültürünü tanıyan ve aynı zamanda özeleştiri yapabilen, farklı düşünce ve yaşam biçimlerine saygı duyan, farklılıkların zenginlik olduğunu kabul eden bireylerin yetişmesidir. Bu amaçlara ulaşılması için erken çocukluk döneminden itibaren çok kültürlü eğitime başlanmalıdır (Ramsey, Akt: Yıldız,2018).

Çokkültürlülük eğitimi açısından bunun öğrenciye aktarılması ve farkındalığın geliştirilmesinde önemli araçlarından biri çocuk kitaplarıdır. Çünkü Bedford (2018)'a göre çocuklar kitaplarda başkalarını, başka yaşayışları görür ve iletişim kurar ama aynı zamanda kendilerini de bu sayfalar arasında görmeleri ve bulmaları gerekir. Yani bir diğer anlamda kitaplar çocukların hem başkalarını hem de kendilerini görme ve anlamalarına katkıda bulunur. (Bedford, Akt: Kaya, 2018). Çocuk kitapları, çocuklara edebiyat içinde başkalarını ve kendilerini görmeleri için bir fırsat sağlar ve elde ettikleri bilgiler ile insanların nasıl hissettiğine, nasıl düşündüğüne ve yaşadığına dair bir anlayış geliştirirler. (Short ve diğerleri, ; Temple ve diğerleri, 2002; Mithchell, 2003; Suh ve Samuel, 2011). Çocuk kitapları birinci elden kaynak sağladığından öğrencilere gerçek yaşam deneyimleri de sağlamaktadır (Destebaşı, 2013). Geniş bir açıdan baktığımızda çok kültürlü bir edebiyat eserinin taşıması gereken başlıca özellik, bireylerin, öğrencilerin kendilerini ve başkalarını görmeleri için bu eserin edebi bir ayna niteliği taşımasıdır (Bishop, 1997). Çocukların “küreselleşmesi” ve “dünya yurttaşı” olma sürecinde de farklı kültürlerden insanları, onların yaşam biçimlerini ve kültürel değerlerini sezinleten çocuk edebiyatı yapıtlarıyla buluşturulmaları gerekmektedir (Aslan, 2011). Hsu (2014) yaptığı araştırmada, çocuklara resimli çocuk kitapları aracılığıyla çok kültürlülüğün tanıtılmasının, onlarda eşitlik ve adalet duygularını geliştirdiği ve eşitlik eşitsizlik konusunda farkındalık kazandırdığı belirtilmektedir. Bu açılarından bakıldığında çok kültürlü yapının ortaya konduğu çocuk kitaplarına ihtiyaç gün geçtikçe artmaktadır.

Çokkültürlülük açısından çocuk kitapları ile ilgili alan yazın çalışmalarına bakıldığında barış, çokkültürcülük, küreselleşme, sevgi, saygı, resimli çocuk kitapları ve çocuk hakları üzerinde incelemeler yapıldığı görülmektedir (Erhan,2020; Balta, 2018; Asutay ve Ergin,2019; Çelikkan, 2016; Cihanve Kuşçu, 2015; Destebaşı ve Karbuğa,2013; Hsu,2014; Wilson 2014). Yerli ve yabancı literatürde farklılıklar görülmektedir. Yerli literatürde değerler eğitimi ve iletilere yönelik incelemeler karşımıza çıkarken yabancı literatürde incelemeler etnisite temelli ortaya çıkmıştır. Balta (2018) resimli çocuk kitaplarında “kültürel farkındalığa”

yönelik anlatımlara ve görsellere çok az yer verildiğini buna göre yazarların ve çizerlerin okul öncesi çocuklarına yönelik barış eğitimi bileşenlerinden “kültürel farkındalık” bileşenini duyumsatan içerikleri daha çok konu edinen yazınsal nitelikli eserler hazırlamaları gerektiği önerilmiştir. Çelikkan (2016) Sait Faik’in eserleri üzerinde yaptığı çalışmada farklı milletlerden, farklı dillerden, farklı dinlerden bir arada yaşayan insanları ele aldığı öykülerini çocuklar ve gençler için seçerek, Türkçe ve edebiyat ders kitaplarında yer verilmesinin, okuma etkinliklerinde kullanılmasının, olumlu değerlerin gelişmesinde etkili olacağı sonucuna varmıştır. Asutay ve Ergin (2019) barış, hoşgörü gibi evrensel değerlerin eğitim ve kitaplar aracılığıyla çocuklara aktarılması gerektiği sonucuna varmışlardır. Cihan ve Kuşçu (2015)’nin çalışmasında çocuk kitaplarının, farklı kültürlerle doğrudan temasın yerini tutmasa da çeşitli kültürlerin tanınması ve ayırdaya varılması yönünde önemli bir işlevi yerine getirmesinin mümkün olduğu söylenmiştir. Destebaşı ve Karbuğa (2013) kültür köprüsü olarak uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak kullanımı üzerine yaptıkları uygulamalı çalışmada uluslararası ve çok kültürlü çocuk edebiyatı eserlerinin mutlaka kültürel gerçeklik taşıması gerektiğine ve basmakalıp düşüncelerden uzak olması sonucuna varılmıştır. Hsu (2014) yaptığı çalışmada, çocuklara resimli çocuk kitapları aracılığıyla çok kültürlülüğün tanıtılmasının, onlarda eşitlik ve adalet duygularını geliştirdiği ve eşitlik eşitsizlik konusunda farkındalık kazandırdığı belirtilmektedir. Wilson (2014), çokkültürlüğe yönelik resimli çocuk kitaplarında çoğunlukla beyaz etnisiteden olan karakterlere yer verildiğini ve kültürel çeşitliliği anlamada kültürel önyargılardan söz edildiğini belirtmektedir. Son olarak günümüzün en önemli sorunlarından biri olan göç ve mültecilik konusundan yola çıkılarak çocuk kitaplarında çokkültürlülük açısından farklılıkların olumlu bir şekilde aktarılması gerektiği üzerinde çalışmalar yapılmıştır (Yakar, 2016, 2018; Bulut, 2018; Altunbay ve Çakır, 2018; Kolaç, 2008; Temur ve Ertem, 2019; Melanoğlu, 2020; Çiftçi, 2020; Balta, 2018).

Yapılan bu araştırmalar incelendiğinde çocuk kitaplarının çokkültürlülük açısından sevgi, saygı, hoşgörü ve eşitlik bağlamında ele alındığı görülmektedir. Çokkültürlülük bağlamında yaşam biçimlerine odaklanan bir çalışmanın bulunmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmalarda daha çok farklı etnik grupların ya da mültecilerin çocuk kitaplarında yer alınması üzerinde durulmuştur. Bu araştırma, çokkültürlülüğün sadece farklı ırk veya etnik gruplara değil, aynı zamanda toplum içindeki diğer farklılıklara da vurgu yaparak çocuk kitaplarında çocuğun kendisini ve diğerlerini bulabilmesini sağlamak ve toplumun farklı yaşam biçimlerinin ne kadar yer aldığını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda “Çocuk kitaplarında farklı yaşam biçimleri açısından kültürel farklılıklara ne kadar yer verilmiş ve bu farklı yaşam biçimlerinin eğitim durumları, gelir durumları, meslekler, olayların geçtiği mekânlar ve aile yapıları açısından nasıl ele alınmıştır?” çalışmanın problem cümlesini oluşturmaktadır.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma doküman analizi deseniyle yapılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır ve doküman analizi tek başına bir araştırma deseni olabildiği gibi, diğer desenlerle birlikte kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Gözlem ve görüşmeye gerek kalmadan veri toplamaya olanak sağladığı için doküman analizi çalışma açısından işlevseldir (Bowen, 2009). Çalışmada çocuk kitaplarında çokkültürlülük üzerinden farklı yaşam biçimlerinin görüntüleri incelendiği için doküman analizi deseninin kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

2.2. İncelenen Dokümanlar

Çalışmada çeşitli veriler elde edebilmek düşüncesiyle seçilen kitapların ilgili içeriği yansıtıp yansıtmayacağına ilişkin uzman görüşleri alınmış ve uzman görüşlerinden sonra kitaplar netleştirilmiştir. Belli yazarlar, diğerlerinden daha çok eser üretmiş olmalarına rağmen, farklı yazarların perspektiflerini yansıtmak için, farklı yazarlara ağırlık verilmeye azamî özen gösterilmiştir. Kitaplar belirlenirken kitapların güncel (2015 ve sonrası) olmasına ve farklı yayınevleri tarafından basılmasına dikkat edilmiştir. Seçilen kitapların belirlenmesinde farklı yaşam biçimlerinin görüntüleri ortaya konulması amaçlandığından fabl ya da masal türü yerine gerçek olaylar veya gerçeğe yakın olayları konu edinen kurgusal çocuk hikâye ve romanları seçilmeye çalışılmıştır. İçerik açısından seçilen eserlerin günlük hayatı barındırmasına dikkat edilmiştir. Seçilen kitapların künyelerine ve kısaltmalarına ilişkin detaylı bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubunu oluşturan kitapların künye ve kısaltmalarına ilişkin bilgiler

	Yazar ismi	Kitap ismi	Yayınevi /Yılı	Kısaltmalar
1.	Pelin Ossmann	Pasta Kamyonu	Elma Çocuk/2017	P.K.
2.	Sinan Yaşar	Çetin Ceviz	Fom Kitap/2018	Ç.C.
3.	Züleyha Ersingün	Kaygı Kuşu	Fom Kitap/2016	K.K.
4.	Görkem Kantar Arsoy	Hayalperest Çocuk	YKY/2015	H.Ç.
5.	Behiç Ak	Güneşi Bile Tamir Eden Adam	Güneşli K. /2008	G.B.T.E.A.
6.	Zülfü Livaneli	Şapka	Doğan Egmont/2019	Ş.
7.	Ömür Kurt	Karaca ve Yürüyen Köşk	Doğan Egmont/2019	K.Y.K.
8.	Dursun Ege Göçmen	Canı Sıkılan Çocuk	Altın K./2008	C.S.Ç.
9.	Nurdan Bağrıaçık	Kırmızı Teleskop	Epsilon/2018	K.T.
10.	Koray Avcı Çakman	Flamingo Günlüğü	Can Çocuk/2015	F.G.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmaya konu olan kitaplar temin edildikten sonra öncelikle herhangi bir kayıt tutulmadan okunmuş, devamında ise aynı kitaplar “farklı yaşam biçimlerinin görüntüleri” odağında betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz sonucunda oluşan yeni veri seti kendi içinde yeniden incelenerek yaşam biçimlerine ait görüntüler “eğitim durumları üzerinden görüntüler, gelir durumu üzerinden görüntüler, meslekler üzerinden görüntüler, olayların geçtiği mekânlar üzerinden görüntüler ve aile yapılarının görüntüleri” şeklinde alt başlıklar halinde analiz edilmiştir. Elde edilen veriler bazen doğrudan alıntılama yapılarak bazen de metin özetlenerek aktarılmıştır. Çalışmanın inandırıcılığını artırabilmek için ilgili kategoriler altında yapılan aktarmalar hangi kitapta geçtiği parantez içi ifadelerle belirtilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Çocuk Kitaplarında Eğitim Durumları

İncelenen kitaplarda eğitim durumları açısından görüntülere bakıldığında ortaya çıkan en önemli özellikler çocukların çalışkan olması, kitap okuması, çeşitli projeler hazırlaması ve bu projelerin büyükler tarafından desteklenmesi ve yurt dışında eğitim görmenin önemi olduğu görülmektedir.

İncelenen kitaplarda çalışkan çocuklar ön plana çıkmaktadır. Sınıfında birinciliği kaptırmayan, sürekli araştıran, aile bireylerinin ve öğretmenlerinin övgüsünü alan çocuklar yer almaktadır. Kitaplardaki başkarakterler genellikle çalışkan, derslerinde başarılı ve ödevlerini zamanında yapan çocuklardır. Örneğin; Kırmızı Teleskop adlı kitapta Eren, bir proje hazırlamak için aile bireylerine “Biliyorsunuz, okuldan gelince ödevlerimi yapıyor, okuma ve araştırmalarımı aksatmıyor, sonra da oyun oynayıp saat 9’da uyumak için yatağıma gidiyorum.” cümlesini dile getirerek çalışkan ve sorumluluklarını yerine getiren çocuk olduğunu göstermektedir. Çetin Ceviz adlı kitapta başkahraman Çetin okul birinciliğini üç yıldır kimseye kaptırmamaktadır, sadece bir notu 97 olduğu için üzülmemektedir. Aile bireylerinin de çocukların eğitimine önem verdiği ve onları bu konuda bilgilendirdikleri görülmektedir. (K.T.19, K.K.58, K.T.S.46, H.Ç.46,58.) Eserlerde ilk başta tembel olarak görülen çocuklar da sonunda çalışkan ve düzenli çocuklar olarak aktarılmıştır. Örneğin; Hayalperest Çocuk adlı kitapta Deniz ilk başta öğretmeni ve ailesi tarafından akli beş karış havada, dikkati dağınık çocuk olarak tanımlanırken kitabın sonunda yer alan cümlelerde “Öğretmen öven uzun bir konuşma yaptı. Öğretmen geçmiş yıllar için Deniz’den özür diler gibiydi.” sözleriyle onun aslında çalışkan bir çocuk olduğu ifade edilmiştir.

Çocuklar kitapların çoğunda çalışkan olarak görüntülendikleri için kitap okuma açısından ele alındığında hepsinin evde, okulda, serviste, gezide kitap okudukları görülmektedir. Eğitim durumları açısından bakıldığında çocukların, onların aileleri, diğer aile büyükleri ve çevredekiler kitap okuyan, araştıran, bilgi aktaran bireyler oldukları görülmektedir. Örneğin; Yürüyen Köşk adlı kitapta Karaca okul gezisine giderken “Tabii bir yolculuğun olmazsa

olmazı olarak yanına iki tane de kitap almıştı Karaca.” ifadesi kullanılarak yanına alması gereken zorunlu şeylerden bir tanesinin kitabı olduğu söylenmektedir. Kaygı Kuşu adlı kitapta ise Deniz servise bindiği zaman kitabını açıp okumaya başlamaktadır. Pasta Kamyonu kitabında Poyraz’ın kuzeni Aylin’in yaşam biçimi günlük tutmak, koleksiyon yapmak ve kitap okumak olarak anlatılmaktadır. Anne ve babalar da çocukların kitap okumalarını desteklemekte ve onlarla kitap okumaktadır. Kırmızı Teleskop adlı kitapta Deniz gece yatmadan önce kitap okumaktadır ve o gün annesinin ona kitap okumasını istemektedir. “Annesi, gece yatmadan önce oğluna kitap okumayı seviyordu.” cümlesiyle annesinin onunla kitap okuduğu ve bunu sevdiği belirtilmiştir. Hayalperest Çocuk adlı kitapta ise Deniz’in, yapacakları proje için annesi ve babasıyla kütüphaneden aldıkları kitapları okuyup birbiriyle bilgilerini paylaştıkları görülmektedir. Çocuklar gibi ebeveynlerde eğitim durumları açısından bakıldığında okumuş, bilgili kişilerdir.

Eğitim açısından ele alındığında serviste bile kitap okuyan çocuklar aileleri tarafından çeşitli kurslara yollanan ve çeşitli müzik aletleri çalan çocuklar olarak da görüntülenmektedir. Örneğin Pasta Kamyonu kitabında Aylin’i annesi resim kursuna göndermek istediğinde “Öyle çok dersim ve gitmem gereken o kadar çok kurs var ki!” düşüncesini dile getirerek çeşitli kurslara gittiği belirtilmektedir. Kaygı Kuşu adlı kitapta ise Deniz sayısız gittiği kurslardan birinin keman kursu olduğunu söylemektedir. Yine aynı kitapta Deniz annesi için “Annem ne zaman kafayı çocuklarıyla bozmuş, onları kurstan etüde, oradan etkinliğe, ardından da dershaneye taşıyan bu velilerden biri ile karşılaşsa yetersizlik hissine kapılıyor.” ifadesini kullanarak onu çeşitli kurslara göndermesine rağmen annesinin kendini yetersiz hissettiğini söylemektedir. Çocuklar yaşam şartları açısından eşit seviyede, kurslara gidebilen, cep telefonları olan ve internet üzerinden yazışabilen bireylerdir. Müzik aleti çalabilen çocukların piyano, gitar, akordeon ve keman çalan çocuklar olduğu görülmektedir (K.K.7.8, K. T.9.89.).

Kitaplarda öne çıkan hususlardan bir tanesi de proje hazırlayan çocuklardır. İncelenen kitapların beş tanesinde çocuklar okulda ya da sosyal hayatta bir projenin içinde yer almaktadır (K.T.47, Ç.C.52, F.G.7, C.S.Ç.16, H.Ç.54). Okulda bir sorunun çözümü ya da bir konuda ödev hazırlanması gerektiği zaman öğretmen öğrencilerinden proje hazırlamasını istemiştir. Örneğin Canı Sıkılan Çocuk kitabında öğretmen çocuklara ödevden kurtulmak istiyorlarsa proje hazırlamalarını ve başarılı olurlarsa bir daha ödev yapmayacaklarını söylemiştir. Eserlerin genelinde olayların bir öğrencinin proje hazırlamaya başlaması üzerinden genişlediği görülmektedir. Kırmızı Teleskop adlı kitapta alınan bir teleskop sonucunda öğrencilerin bir araya gelmesi ve bunun üzerine projeler hazırlaması konu edilmektedir. Okullarda tüm öğrencilerin proje hazırlamak için hevesli oldukları, hepsinin farklı projeler hazırladığı okurun karşısına çıkmaktadır. Hazırlanan bu projelere kitap okumada olduğu gibi anne, babalar ve diğer büyükler yardım etmektedir. Çetin Ceviz kitabında Çetin karakteri verilen proje ödevini yapmak için bilim adamı olan dedesinden yardım almaktadır. Kırmızı Teleskop kitabında Deniz projesi için annesinden, babasından ve öğretmenlerinden çeşitli yardımlar almaktadır. Örneğin Hayalperest Çocuk kitabında

“Annesi bu projeyi o kadar beğendi ki, şubat tatili sırasında işten izin alacağını ve destek olacağını açıkladı.” cümlesinde annesinin projeye destek olmak için işten izin almayı göze aldığı görülmektedir. Aynı bulgular Flamingo Günlüğü kitabında da karşımıza çıkmaktadır. Başkahraman Kaan flamingoları izlemek için babasıyla birlikte kampa gidip uzun bir süre babasıyla kampta kalmaktadır.

Proje hazırlayan, kitap okuyan, araştıran bu çalışkan çocukların yurtdışında eğitim görmesinin önemli olduğu görüntülenmektedir. Yurtdışında eğitim görmüş olmak ya da ileri de yurtdışına gidip eğitim almak başarının önemli noktalarından biri olarak çoğu kitapta görülmektedir. Örneğin Flamingo Günlükleri kitabında “Tuğrul abi, yurtdışında okumuş, babamın da sürekli izlediği şu ünlü belgesel kanalında çalışıyormuş” diyerek yurtdışında eğitim görmenin başarıya ulaşmanın bir yol olduğu dile getirilmiştir. Kaygı Kuşu kitabında keman çalan komşu çocuğun çok yetenekli olduğu için yurtdışına gitmesi gerektiği söylenmiştir. Güneşi Bile Tamir Eden Adam kitabında, adanın Avrupa görmüşlerinin bile tamirci Kadir beyin yaptıklarına şüpheyle bakmaları onların bilgi konusunda daha üstün olduğunu ortaya koymaktadır.

Eğitim durumları açısından çocukların, anne ve babalarının bilgili okumuş olmasının yanı sıra yaşça büyük olan insanların da emekli olmalarına rağmen eğitime ve çalışmaya devam ettikleri görülmektedir. Örneğin; Pasta Kamyonu kitabında Yakut Hanım torunlarına yurtdışına niye gelemediğini açıkladığında “Bahçecilik kurslarına gidiyorum. İngilizce öğrenmeye başladım.” ifadesiyle emekli olmasına rağmen halen eğitime devam ettiği görülmektedir. Çetin Ceviz kitabında ise Çetin’in dedesi kasabanın dışında ve her şeyden uzak bir evde bilimle ilgilenmekte ve icatlar yapmaktadır. 7

3.2. Çocuk Kitaplarında Gelir Durumları

Çocuk kitaplarında gelir durumları açısından görüntüler alt gelir, orta gelir ve üst gelir olarak sınıflandırılmıştır. İncelenen kitaplarda en çok orta gelir seviyesine sahip aileler ön plana çıkmaktadır. Genellikle çocukların eşit imkânlarla sahip oldukları, ihtiyaçlarının rahatça karşılanabildiği ve refah içinde yaşadıkları görüntülenmektedir.

İncelenen kitaplarda alt gelir seviyesinde zor imkânlarla günümüzde yaşayan çocuklara rastlanılmamıştır. Yalnızca Kaygı Kuşu adlı kitapta Suriyeli bir çocuğun savaş ve göç üzerinden yaşadığı sıkıntılara yer verilmiştir. Bunun yanında gelir durumu düşük insanların geçmişte yaşamış oldukları görüntülenmiştir. Örneğin; Şapka adlı kitapta başkahraman Ali'nin babası Yılmaz Bey oğluyla yaptığı konuşmada “Köyümüzde yaşarken babam iş bulamıyordu, hiç paramız yoktu.” ifadesini kullanarak Almanya'ya gittiklerini ve orada rahata kavuştuklarını belirtmiştir. Karaca ve Yürüyen Köşk kitabında ise “Şimdi var olanların çoğu o zamanlar yokmuş. En bol olan şey yoksullukmuş. İnsanların çoğu köylerde yaşamış, tarım ve hayvancılıkla geçinirlermiş.” ifadeleri kullanılarak Cumhuriyet öncesi savaş döneminde ve sonrasında ilk yıllarda yaşanan zorluklar dile getirilmektedir. Aynı kitabın devamında “Eskiden hayat ne kadar zormuş, diye düşündüler. Onlar hiç

çalışmamıştı. Hep okumuş, oynamış ve gezmişlerdi. Anneleri ve babaları onların her türlü ihtiyaçlarını gideriyordu.” ifadesi kullanılarak yaşam şartları açısından bir kıyaslama yapıldığı görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında eskiden gelir durumunun düşük olduğu günümüze gelindiğinde insanların refah içinde yaşadığı aktarılmıştır.

Kitaplarda okurun karşısına çıkan bir diğer görüntü orta gelir seviyesine sahip çocuklardır. Çocuklar eğitim, imkânlar, olanaklar açısından bakıldığında eşit görülmektedir. Aileler eşit imkânlara sahip şekilde çocukların ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Karaca ve Yürüyen Köşk kitabında gittikleri okul gezisinde öğretmenin geçmişle ilgili anlattığı hikâye sonrasında çocuklar hayatlarının çok rahat olduğunu anne ve babalarının onların her ihtiyaçlarını giderdiğini düşünmüşlerdir. Örneğin; Flamingo Günlüğü kitabında başkahramanın dedesi “Oh, gençliğin ne umurunda! Ekmek elden su gölden...” ifadesini kullanılarak günümüz çocuklarının refah içinde olduğunu aktarmaktadır. Ailelerin gelir düzeylerinin çocukların bilgisayar, internet, televizyon gibi ihtiyaçlarını karşılayabilecek seviyede olduğu görülmektedir. Kitaplarda genellikle çocuklar ödevlerini yapmak ya da araştırma yapabilmek için interneti kullanmaktadırlar. Evde her çocuğun bilgisayarı ya da ulaşabileceği interneti mevcuttur. Örneğin; Flamingo Günlüğü kitabında Kaan’ın “İnternette bulduğum pembe kanatlarını kocaman bir kalp şeklinde açmış, dans eden iki flamingo resmini büyütüp odama asmıştım. ” , Pasta Kamyonu kitabında Poyraz ‘ın “Daha geçen gün internette gördüğüm son model araba yanımdan geçmesin mi?” ve Kaygı Kuşu kitabında Deniz’in “Birkaç kez internette çeviri programlarının başında buldum kendimi ama yapamadım.” kullandıkları ifadelerle bilgisayara ve internete çok rahat ulaşabildikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca bilgisayar, internet ve televizyon aile büyüklerinin ceza yöntemi olarak görülmektedir. Örneğin; Çetin Ceviz kitabındaki Çetin karakteri yaptığı hata sonucunda tablet ve televizyon cezası geleceğini ifade etmiştir. Kaygı Kuşu kitabında ise Kaan okuldan öğretmenin araması sonucu “Bir hafta televizyon ve bilgisayar yasağı ile kurtulamayacağımı düşünüyordum.” ifadesini kullanmıştır. Eserlerde orta gelir seviyesi ile üst seviyenin karşılaştırıldığı görüntülerde bulunmaktadır. Örneğin Güneşi Bile Tamir Eden Adam kitabında daha iyi modern mobilyalar almak isteyen çocuğa ebeveyninin “Biz o kadar zengin miyiz?” cevabıyla durumlarının iyi olduğu fakat çok zengin olmadıkları ifade edilmiştir. Kaygı Kuşu kitabında Kaan’ın arkadaşı Deniz, Kaan’ın odasında yazı yazabileceği bir tahta olmamasına bozulmuştur çünkü kendi odasında vardır. Güneşi Bile Tamir Eden Adam kitabında ise “Başka mahallelerde oturan arkadaşlarımıza gittiğimizde, onların modern mutfaklarına, sandalye, masa ve kapılarına bakıp imreniyoruz.” ifadesi kullanılarak kendilerinde bu mobilyalar olduğu halde daha iyisinin olmasının istenmesi okurun karşısına çıkmaktadır.

Üst gelir üzerinden yapılan incelemelere bakıldığında özellikle Pasta Kamyonu ve Kırmızı Teleskop adlı kitaplarda zengin aileler okurun karşısına çıkmaktadır. Pasta Kamyonu kitabında insanlar gelir düzeyleri yüksek, her şeyden fazlasını alabilen kişiler olarak tasvir edilmektedir. Örneğin Mini Bella teyzenin kendisine ait sadece ayakkabıları olan bir odası vardır. Aynı şekilde arkadaşı da şapka tutkunudur ve her kıyafeti için ayrı bir şapkası

bulunmaktadır. Resim kursuna giden Beril prenses elbisesini giymek istemediği için yırtmıştır ama annesi yine aynı pahalı elbiseyi alabilmiştir. Kırmızı Teleskop kitabında ise gelir düzeyleri yüksek ailenin çocuğuna verdiği hediyeler dikkat çekmektedir. Başkahramanın babası oğluna her seferinde daha pahalı bir hediye almaktadır. Doğum gününde hediye olarak bir teleskop aldıktan sonra “Yarın senin için CCD kamera alacağım. Böylelikle Ay’ın görüntüsünü videosunu çekebilecek, gözlemine kaydedebilecek ve birçok insana da izletebileceksin.” ifadesini kullanmıştır. Flamingo Günlüğü kitabında da dijital fotoğraf makinesine sahip başkahramanımızın fotoğraflarını babası beğendiği için ona profesyonel fotoğraf makinesi almaya karar vermiştir. Güneşi Bile Tamir Eden Adam kitabında ise “Modern hayat budur işte. Aldığın bir şeyi yıllarca kullanmak yerine iki üç yılda bir yenilemek.” ifadesiyle üst gelir düzeyi aktarılmıştır.

3.3.Çocuk Kitaplarında Meslekler

Günümüz mesleklerinin, bireylerin eğitim düzeylerini olduğu kadar gelir düzeylerini de yansıtmaları gibi nedenlerle, bireylerin ya da sosyal grupların yaşam biçimlerinin oluşmasında önemli bir kıstas olarak kullanılmaktadır (Kemerlioğlu, 1996). Çocuk kitaplarında meslekler uluslararası meslek sınıflandırmasına göre incelenmiştir(<https://biruni.tuik.gov.tr>). Kitaplarda öne çıkan meslekler profesyonel meslek grupları, hizmet ve satış elemanlarıdır. Meslekler kitaplardaki çocukların aileleri ve diğer aile üyelerinin yapmış olduğu meslekler üzerinden incelenmiştir. Bu açıdan bakıldığında kitapta öne çıkan meslekler profesyonel meslek grubudur. Profesyonel meslek mensupları; mevcut bilgi birikimini artıran, bilimsel veya sanatsal kavram ve kuramları uygulayan ve sistematik bir şekilde öğreten ya da bu faaliyetlerden iki veya daha fazlasının bir bileşimi ile uğraşan kişilerdir (TÜİK).

Çocukların aileleri ve diğer aile üyelerinin yapmış oldukları meslekler üzerinden eserler incelendiğinde profesyonel meslek grubu ön plana çıkmaktadır. Örneğin; Kırmızı Teleskop kitabında Eren’in babasının “Ben mimarlık okudum. Evler tasarlayabilir, evlerin içinde kullanılması gereken eşyaları evin ölçülerine uygun bir şekilde yerleştirebilirim.” kullandığı ifadelerle hem mesleği hem de mesleğinin özellikleri okuyucuya aktarılmıştır. Canı Sıkılan Çocuk kitabında Memo’nun anne ve babası veterinerdir. Pasta Kamyonu kitabında İlker’in annesi öğretmendir. Kaygı Kuşu kitabında Deniz’in annesi sağlıklı yaşam uzmanı, üst komşu çocuğunun annesi ve babası müzisyen olarak görülmektedir. Yalnızca Çetin Ceviz kitabında Hizmet ve Satış elemanı meslek grubunda aile bireyi görülmektedir. Çetin Ceviz kitabında Çetin’in babası itfaiye eridir. Babası itfaiye eri olabilmek için bilim adamı olmasını isteyen babasıyla tartışmış ve sonuçta istediği mesleği yapmıştır. “Deden benim de kendisi gibi bir bilim insanın olmamı istiyordu. ... Bense itfaiye eri olmayı aklıma koymuştum bir kere.” ifadesini kullanarak insanın ömrü boyunca sevdiği işi yapması gerektiğini ifade etmiştir. Yaşam tarzları açısından bakıldığında ailelerin profesyonel meslek gruplarını tercih ettiği okurun karşısına çıkmaktadır.

İncelenen kitaplarda çocukların ailelerinin yapmış oldukları meslekler üzerinden öne çıkan başka bir husus bazı kitaplarda anne ve babaların çalışan olarak gösterilerek yaptıkları

meslekler hakkında bilgi verilmediğidir (H.Ç, Ş.K.Y.K,P.K, C.S.Ç.). Örneğin Pasta Kamyonu kitabında Poyraz'ın bisikletinin "Bugün de annesi babası işlerine gittikten sonra caddeye ineceğimizi müjdeledi." ifadesinde anne babasının çalıştığı fakat hangi mesleği yaptığı okurun karşısına çıkmamaktadır. Hayalperest Çocuk kitabında ise Deniz okuldan geldikten sonra tek başına annesi ve babasının işten gelmesinin beklediği belirtilmekte fakat ailesinin yapmış olduğu meslekler hakkında bilgi verilmemektedir.

Eserlerde ailelerin yapmış oldukları mesleklerin çocukların yapmak istedikleri meslekleri etkilediği görülmektedir. Çocukların yapmak istedikleri meslekler açısından bakıldığında da profesyonel meslek grupları karşımıza çıkmaktadır. Kaygı Kuşu kitabında Hasan doktor, Kırmızı Teleskop'ta Füsün astronom, Flamingo Günlüğü'nde Kaan kuş gözlemcisi, Karaca ve Yürüyen Köşk kitabında Karaca tarihçi, Hayalperest Çocuk kitabında ise Deniz veteriner ve Pasta Kamyonu kitabında Poyraz yönetmen olmak istemektedir. Yaşam tarzları açısından bakıldığında ailelerin profesyonel meslek gruplarını tercih ettiği ve çocuklarında bu yönde ilerisi için adım atmaya çalıştıkları görülmektedir. Teknisyenler/teknikerler/yardımcı profesyonel meslek mensupları ise kitaplarda çocukların yapmak istedikleri meslekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaptan ve pilotluk mesleği çocukların yapmak istedikleri meslekler arasında görülmektedir. Pasta Kamyonu kitabında resim kursuna giden çocuklara hayalinizi çizin deyince çocuklardan bir tanesi "Benim hayalim kaptan olmak. Geminin resmini yapıyorum." ifadesini kullanmıştır. Aynı kitapta Emre ise bebekliğinden beri uçağa bindiği için pilot olmayı düşünmektedir. Burada da görüldüğü gibi yaşam tarzları çocukların meslek seçimine yardımcı olmaktadır.

3.4.Çocuk Kitaplarında Olayların Geçtiği Mekânlar

Çocuk kitaplarında olayların geçtiği mekânlar yapay ve doğal mekânlar olarak ikiye ayrılıp incelenmiştir. Bu sınıflandırma Altan'ın (2012) mimarlıkta mekân kavramı üzerinden yaptığı çalışma esas alınarak yapılmıştır. Doğal elemanlar ile (yeryüzü, gökyüzü, ufuk, çalılık, ağaçlar) doğal mekân olarak, yapay elemanlar ile (duvarlar, tavanlar, kirişler, kolonlar, binalar) yapay mekân olarak sınıflandırılmıştır. Çalışma, bu tasnif üzerinden yapılmıştır.

3.4.1. Çocuk Kitaplarında Olayların Geçtiği Yapay Mekânlar

İncelenen kitaplarda yapay mekânlar üzerinden görüntülere bakıldığında konut, işyeri, okul, tarihi ve turistik olarak sınıflandırmaya gidilmiştir. Kitaplarda en çok karşımıza çıkan mekânlar apartman dairesi, büyük bahçeli ev, okul ve kamptir. Barınma olanakları olarak çocuklar genellikle apartman dairesinde oturmakta ve her imkânı sağlayabilen okullara gitmektedirler.

Barınma olanakları açısından konutlara bakıldığında çocukların genellikle apartman dairesi ve sitede yaşadıkları görüntülenmektedir. Örneğin; Pasta Kamyonu kitabında Poyrazın komşusu Mini Bella teyze apartmana girip anahtarını çıkarttığında kapısında güzel bir pasta ile karşılaştığı aktarılmıştır. Şapka kitabında Almanya'ya göç eden Ali'nin babası Yılmaz "Şimdiki evimiz de güzeldi. Yedinci kattaydı. Asansörle çıkılıyordu." ifadesini kullanılarak

Türkiye'deki evinden daha iyi bir apartman dairesinde kaldığı gösterilmektedir. Kaygı Kuşu'nda Deniz, mektubu ailesinden önce görmesinin mutluluğunu anlatırken "Benim ondan önce apartmana girip zarfı görmem, şansımın da döndüğünün göstergesi değil mi?" cümlesiyle apartmanda yaşadığı görülmektedir. Çocukların oturdukları evlerde kendilerine ait odaları bulunmaktadır. Örneğin; Canı Sıkılan Çocuk 'ta Özgür okuldan geldikten sonra "Koridorun ucundan okul çantamı fırlattım, tam odamın kapısının önüne düştü." cümlesiyle kendisine ait bir odasının olduğu belirtilmektedir. Hayalperest Çocuk kitabında Deniz'in küçük odasında dev projesiyle baş başa kaldığı ifade edilmiştir. Çocukların odaları incelendiğinde çoğunun odasında bilgisayar mevcuttur. Canı Sıkılan Çocuk kitabında bilgisayarla oyun oynaması istenmediğinde "Zaten bilgisayar benim odamda duruyor." diyerek bilgisayarının odasında olduğu gösterilmiştir. Pasta Kamyonu kitabında başkahramanın kuzeni, Aylin ile bilgisayarda yazışırken kendi odasındadır. Canı Sıkılan Çocuk kitabında Özgür ve Memo iki farklı kişilik olarak aktarılmaktadır. Bu değişiklik odalarına da yansımaktadır. Özgür, Memo'nun odasında bilgisayar ve televizyon olmamasına şaşırmıştır. Memo'nun evinde bilgisayar ve kitaplar çalışma odasındadır. Bununla birlikte apartman dairesi dışındaki kişilerin oturdukları evler büyük bahçeli ev, çiftlik ve köy evidir. Pasta Kamyonu kitabında Yakut Hanım'ın kocaman bir bahçenin içindeki tek katlı evinde yalnız yaşadığı görüntülenmektedir. Çetin Ceviz kitabında Çetin'in dedesi kasaba dışında bahçeli bir evde yaşamaktadır. Köy evine mekân özellikleri açısından yalnızca Şapka kitabında yer verilmiş ve Almanya'daki apartman dairesi ile kıyaslama yapılmıştır. "Yaşadığımız apartman köyümüze hiç benzemiyordu." ifadesi kullanılarak köylerindeki evinin düzayak olduğu, oturdukları evin ise inip çıkan odası yani asansörü olduğu belirtilmiştir. Kaygı Kuşu kitabında farklı olarak, Suriye'den gelen göçmenlerin kampından söz edilmiş fakat mekânsal özellikler aktarılmamıştır.

Mekânlar açısından karşımıza çıkan bir diğer görüntü işyerleridir. İşyerleri hastane, fabrika, lokanta, pastane, market, dinlenme tesisi ve kitapçı olarak görüntülenmektedir. İşyerleri açısından mekânsal özellikler aktarılmamış daha çok işlevleri üzerinden açıklamaları yapılmıştır. Örneğin; Canı Sıkılan Çocuk kitabında "Memo'nun önerdiği benim de istemeyerek de olsa kabul ettiğim kitabı almak için kitapçıya gittik." ifadesi kullanılmıştır. Pasta Kamyonu kitabında Poyraz'ın arkadaşı İlker ders çalışırken bir şeyler atıştırmak için markete gittiğini söylemektedir. Güneşi Bile Tamir Eden Adam kitabında ise mutlu olmanın yolu, küçük bir lokantada yenen güzel bir yemek ve birkaç sevgi sözcüğü olarak aktarılmıştır.

Okullar öğretmen ve müdürlerin iş yeri olarak görünse de çocuk kitaplarında öğrencilerin kendilerine ait mekânları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitaplarda genellikle olay örgüsünün gelişme bölümü okullarda meydana gelmektedir. Bu yüzden bu başlık ayrı olarak sınıflandırılmıştır. Okul, kitaplarda mekân olarak önemli bir yer tutmaktadır. Okul, sınıf, okul bahçesi ve çeşitli etkinliklerin yapıldığı tematik sınıflar görüntülenmektedir. Çocuklar okullarında istedikleri imkânlara sahiptirler. Okullarında laboratuvar, müzik

odası, kantin, yemekhane, bilgisayar laboratuvarı, kütüphane ve spor salonları gibi mekânlar okurun karşısına çıkmaktadır. Örneğin; Kaygı Kuşu kitabında Deniz yaptığı deney sonucunda “Laboratuvarımızın yenilenmiş masaları, sandalyeleri fayansları kırmızı mürekkeple boyandı.” ifadesi bu durumu desteklemektedir. Kırmızı Teleskop kitabında Küçük Astronomlar grubu çeşitli araştırmalar yapmak için bilgisayar laboratuvarına ve kütüphaneye gitmiştir. Okul bahçesi, çocukların ders aralarında oyun oynadıkları ya da yalnız kalıp çalışabilecekleri mekânlar olarak aktarılmıştır. Örneğin Kaygı Kuşu kitabında “Teneffüslerde sınıfta hiç yalnız kalamadık, hava kötü olduğundan bahçedeki gizli köşeler de devre dışı kaldı.” diyerek Deniz’e gelen mektupları okuyacak yer aramışlardır. Hayalperest Çocuk kitabında ise okul bahçesi yağmur yağdığına cıvık cıvık çamur olduğu için dışarı çıkılamamıştır. Karaca ve Yürüyen Köşk kitabında gezi için toplanma yeri olarak okul bahçesi seçilmiştir.

Tarihi mekânlar toplumun kültürünü yansıması bakımından önemli bir yer tutmaktadır. İncelenen kitaplarda tarihi mekânlara yalnızca Karaca ve Yürüyen Köşk kitabında yer verildiği görülmektedir. Karaca okul gezisi olarak tarihi mekânları olan Yalova gezisine gitmektedir. Gezide Yürüyen Köşk, Millet Çiftliği, Termal Köşk ve Atatürk’ün köşkü ziyaret edilmiştir. Buraların özellikleri anlatılmıştır. Örneğin Millet Çiftliği “Atatürk’ün Yalova’da kurduğu çiftliklerden biri. Biliyorsunuz ki Atatürk Türkiye’nin her köşesine halk için çiftlikler yaptırmış.” şeklinde aktarılmıştır. Yürüyen Köşk ise “Köşkün içini gezerken, o çağda dünyanın birçok ülkesinde olmayan yerden ve duvardan ısıtma sistemini bu evde var olduğu öğrenildi. Atatürk evin içinde yemek kokusundan pek hoşlanmadığı için mutfak yapılmadığını öğrendiklerinde ise çok şaşırdılar.” tasvir edilmiştir.

Turistik mekânlar açısından bakıldığında karşımıza en çok çıkan görüntü tatil kamplarındır. Çocuklar araştırma yapmak, projelerini tamamlamak, ödül ve doğum günü kutlaması yapmak için kamplara götürülmektedirler (C.S.Ç.46, Ç.C.60, F.G.23,K.T.7). Örneğin Canı Sıkılan Çocuk kitabında “Her tatilde ailecek mutlaka orman kampına gideriz.” ifadesi kullanılmıştır. Flamingo Günlüğünde ise Kaan’ın babası flamingo araştırma ödevinden güzel not aldığı için onu Kuş Cenneti’ne çadır kampına götürmüştür. Kırmızı Teleskop kitabında Eren’in doğum günü kutlaması için arkadaşları ve aileleri ile şehrin uzağında kampa gidildiği görülmektedir. Güneşi Bile Tamir Eden kitabında tatil yeri olarak pansiyona gidilmiştir.

3.4.2. Çocuk Kitaplarında Olayların Geçtiği Doğal Mekânlar

İncelenen kitaplarda olayların geçtiği doğal mekânlar doğal güzellikler, ülkeler, bölgeler, iller, ilçeler, kasaba ve köyler olarak sınıflandırılmıştır. Doğal mekânlar açısından yapılan incelemede doğal güzellikler, İstanbul ve İstanbul’daki sokaklar ve mahalleler öne çıkmaktadır. Köyler ve kasabalar doğal güzellikleriyle anlatılmış, köyler büyükleri ziyaret etmek için tatil olarak gidilen yerler olarak görüntülenmiştir.

Doğal güzellikler açısından bakıldığında kitaplarda çeşitli yerlere yer verildiği tespit edilmiştir. Doğal yerler, adalar, çöl, deniz kenarı, dere, göl, orman ve kuru olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Bu yerler doğal güzellikleriyle anlatılmıştır. Örneğin Güneşi Bile Tamir Eden Adam kitabından adalar “Her tarafı çam ağaçlarıyla, eski evlerle dolu pırl pırl denizi olan, tekir kedileriyle meşhur adanın en titiz insanlarından biridir.” şeklinde anlatılmıştır. Çetin Ceviz kitabında Çetin gölü berrak, muhteşem görünen ve yüzmek için can atılan yer olarak tasvir etmiştir. Karaca ve Yürüyen Köşk kitabında otobüs yolculuğunda Yalova’ya giderken “Karadeniz’in güzel ormanlarının içinden süzülerek geçti.” ifadesi kullanılmıştır. Canı Sıkılan Çocuk kitabında orman sık ağaçlarla dolu, ağaçların yaprak hışırtılarının duyulduğu, soğuk bir rüzgârın estiği ve baykuş seslerinin duyulduğu yer olarak tasvir edilmiştir. Hayalperest Çocuk kitabında ise Deniz şehirde yaşamak yerine doğayla iç içe yaşayacağı serin bir ormanda yaşamak istediğini belirtmiştir. Çetin Ceviz kitabında Çetin dedesinin bahçesini anlatırken “Böyle doğal bir yerde hiç böcek sesi olmaması çok tuhaftır” ifadesini kullanmıştır.

Bölgeler açısından görüntüler incelendiğinde Karadeniz ve Akdeniz bölgesi görüntülenmektedir. Karaca ve Yürüyen Köşk kitabında Karaca Karadeniz bölgesinde yaşamaktadır. Güneşi Bile Tamir Eden Adam kitabında tatil için Akdeniz bölgesine gidildiği ifade edilmiştir. İller açısından okurun karşısına çoğu kitapta İstanbul’da yaşayan insanlar çıkmaktadır. Bazı kitaplarda yaşanan iller hakkında bilgi verilmediği görülmektedir. Diğer görüntülenilen iller Yalova, Ankara, Bolu ve İzmir’dir (Karaca ve Yürüyen Köşk, Kaygı Kuşu, Flamingo Günlüğü). Bu kitaplarda yer alan iller çocukların yaşadıkları yerler değil gezip gördükleri yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Karaca ve Yürüyen Köşk kitabında Karaca okul gezisinde gideceği yeri anlatırken “Yalova’ya gidecekmiz. Orada hem tarihi yerler çokmuş hem de kaplıcaları ile ünlüymüş. Çok yeşilmiş.” ifadesiyle gideceği yer hakkında bilgi vermiştir. Bolu ve Ankara’nın herhangi bir tasviri yapılmamış sadece isim olarak geçmiştir. İlçeler açısından incelendiğinde Gediz ve Termal ilçesi, Karaca ve Yürüyen Köşk ile Flamingo Günlüğü kitabında görüntülenmektedir. Kasaba ve köyler açısından bakıldığında Geyikli kasabası (Çetin Ceviz) hariç herhangi bir köy ya da kasaba ismi verilmemiştir. Örneğin; Karaca ve Yürüyen Köşk kitabının başlangıcında “Karaca, Karadeniz’in küçük ve şirin bir kasabasında yaşıyor.” ifadesi kullanılmıştır. Çetin Ceviz kitabında Geyikli kasabası denizin çarşaf gibi olduğu, güneşin tüm kızıllığıyla battığı, karşısında sıralı dağlar olduğu ve doğduğundan beri yangın çıktığını görmediği bir yer olarak tarif edilmiştir. Köy görüntülerine bakıldığında tatil için aile büyüklerinin ziyaret edildiği yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Çetin Ceviz kitabında okul bittikten sonra dedelerinin yanına giden çocuklar için “Karnelerini alır almaz köylerine doğru yola çıkarlar. Beraber balık tutmak, bisiklet turu yapmak içi can atarlar.” ifadesi kullanılmıştır. Flamingo Günlüğü kitabında kampa giden çocuktan dedesi yiyecek istediğinde Kaan’ın ninesi “Köye gidince yersin. Nereden bulsunlar onlar balı kaymağı?” diyerek köyde doğal şeylerin yendiğini söylemiştir. Şapka kitabında Ali’nin babası Yılmaz’ın köye çektiği özlem aktarılmıştır. Yılmaz “Yeni yeni kokular tanıyordum bu şehirde. Taze ot kokusu kalmamıştı. Koyun sürülerinin, sığırların kokusu, ahıra girdiğinde insanın genzini yakan ama gene de tanıdık gelen o ağır koku, harman kokusu, yağmurlardan sonra kabaran toprağın kokusu

kalmamıştı.” ifadeleriyle köyü hakkında bilgi vermiştir. Mahalleler, sokaklar, semtler açısından görüntüler bakıldığında özellikle dar sokaklar dikkat çekmektedir. Örneğin; Hayalperest Çocuk kitabında “Daracık çıkmaz sokaklarında hızla giden arabaların sonu gelmezdi. Zaten bu yüzden sokakta top oynayamıyordun ya!” ifadesi kullanılarak İstanbul sokaklarının darlığı aktarılmıştır. Aynı şekilde Çetin Ceviz kitabında “Dar sokaklarda hızla pedal çevirirken yüreğim heyecandan titriyordu.” ifadesine yer verilmiştir. Pasta Kamyonu kitabında dar sokakların sıkışıklığından bunalan Poyraz “O günden beri ara sokaklardan doğruca caddeye gidiyoruz. Burada insanlar, mağazalar, pastaneler, lokantalar var. Çok neşeli, çok renkli” cümlelerini kullanarak büyük caddelerin güzelliğinden bahsetmiştir.

Ülkeler açısından yapılan incelemede Almanya, Finlandiya, Suriye, İspanya ve Çin öne çıkan ülkelerdir. Kaygı Kuşu kitabında dünyanın çeşitli yerlerinden gelen mektuplar sayesinde Finlandiya, Suriye, İspanya ve Çin hakkında bilgi verilmektedir. Örneğin; Deniz’e gelen mektupta “Finlandiya’nın eşsiz doğasının resimlerini taşıyan kartpostallar vardı.” ifadesi kullanılmıştır. Suriye’deki savaş ve göç “Sonunda savaş nedeniyle kardeşiyle birlikte yürüyerek çölü geçen ve Türkiye’ye sığınan Suriyeli Hasan’ın hikâyesinde kaldı aklımız. Savaşın acı ve çirkin yüzünü yaşayan binlerce çocuktan biriydi.” şeklinde aktarılmıştır. Şapka kitabında ise Ali’nin babası Yılmaz’ın yaşadığı ülke Almanya yaşadığı zorluklarla birlikte aktarılmıştır.

3.5.Çocuk Kitaplarında Aile Yapısı

Çocuk kitaplarında aile yapısı Türkiye Aile Yapısı (2006) araştırması esas alınarak çekirdek, geniş ve dağılmış aile olarak sınıflandırılıp incelenmiştir. İncelenen kitaplarda çekirdek aile yapısı ve tek çocukluk ön plana çıkmaktadır.

Birlikte yaşama görüntülerine bakıldığında kitaplarda çekirdek aile yapısı görülmektedir. Yalnızca Flamingo Günlüğü kitabında geniş aile yapısı okurun karşısına çıkmaktadır. Kaan, babaannesi ve dedesi ile birlikte yaşamaktadır. Çetin Ceviz kitabında ise Çetin’in babası ile dedesi yıllar önce yaptıkları bir tartışma sonucu görüşmemektedirler. Çetin’in ödeviyle ilgili dedesine gitmesi sonucu gelişen olaylardan sonra kitabın sonunda birlikte yaşamaya başlamaktadırlar. Çetin bu durumu “Daha iki gün önce üç kişilik bir aileyken birdenbire sayımızı altıya çıkmıştı. Hayat bundan sonra bana güzeldi.” şeklinde ifade etmektedir. Kitaplarda çekirdek aile yapısı üzerinden öne çıkan bir diğer kalıp ise genellikle ailelerin tek bir çocuğa sahip olmalarıdır. İncelenen kitaplarda çocuk karakterlerin bir kardeşe sahip olmadıkları dikkat çekmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada çocuk kitaplarında çok kültürlülük bağlamında çocuk karakterlerin yaşam biçimleri incelenmiştir. Çocuk kitaplarına yansıyan yaşam biçimleri çocukların kitaplarda başkalarını ve başka yaşayış biçimlerini görmesinin yanı sıra kendilerini de bu sayfalar arasında görmeleri ve anlamaları bakımından önemlidir. Bu sebeple yapılan inceleme sonucunda aşağıda verilen sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışma bağlamında öne çıkan hususlardan ilki çocuk karakterlerin ve ailelerinin eğitim durumlarıdır. Eğitim durumları açısından çocuklar incelendiğinde çalışkan, araştırmacı, çeşitli projeler hazırlayan, kitap okuyan ve çeşitli müzik aletleri çalan çocukların görüntüleri okurun karşısına çıkmaktadır. Aileler de bu konuda incelendiğinde aynı özellikleri taşıdığı görülmektedir. Onun bu şekilde görüntülenmesi çocukların eğitime ve kitap okumaya teşvik edilmesi açısından önemli olabilir. Benzer şekilde Aktaş'ın (2016) model olarak sunulan çocuk ve ebeveyn tipleri çalışmasında meraklı, soru soran, hayal gücü gelişmiş ve kitap okumayı seven çocukların kitaplarda rol-model olarak temsil edildiği tespit edilmiştir. Bunun yanında eğitim olanakları açısından bakıldığında her çocuğun eşit imkâna sahip ve istedikleri çeşitli kurslara gidebilen çocuklar olduğu görülmektedir. Bu durum orta ve üst gelir seviyesindeki çocukların kendilerini bulması bakımından yeterli görülse de alt gelir seviyesinde olan imkânları yeterli olmayan çocukların kendilerini kitaplarda bulamaması bakımından bir problem olacağı düşünülebilir. Çünkü kitaplarda olanaksızlıkların geçmişte var olduğu, günümüzde herkesin bu imkânlarla sahip olduğu üzerinden anlatımlar olduğu görülmektedir.

İncelenen çocuk kitaplarındaki dikkati çeken bir diğer konu ise gelir durumlarıdır. Eserlerde gelir durumları açısından anlatımlar incelendiğinde çoğunlukla orta gelir seviyesine sahip ailelerin oluşturulduğu görülmektedir. Üst gelir seviyesindeki ailelerin görüntüleri azımsanmayacak kadar fazla olduğu da söylenebilir. Alt gelir seviyesine ait çocuk karakterler eserlerde günümüzde karşımıza çıkmamaktadır. Çocukların eşit imkâna sahip oldukları, ihtiyaçlarını rahatça karşılayabileceği, istedikleri zaman tatile gidebilecekleri, bilgisayar ve telefona rahatça ulaşabileceği eserlerde görülmektedir. Buna bakılarak çocuk karakterler arasında gelir durumları ve yaşam şartları açısından belli bir ayrım olmadığı söylenebilir. Fakat Türkiye İstatistik Kurumunun 2019 yılında yapmış olduğu gelir ve yaşam koşulları araştırmasında finansal sıkıntıda olma durumunu ifade eden maddi yoksunluk; çamaşır makinesi, renkli televizyon, telefon ve otomobil sahipliği ile ekonomik olarak beklenmedik harcamaları yapabilme, evden uzakta bir haftalık tatil masrafını karşılayabilme, kira, konut kredisi ve faizli borçları ödeyebilme, iki günde bir et, tavuk, balık içeren yemek yiyebilme ve evin ısınma ihtiyacını karşılayabilme durumundan dördünü karşılayamama durumu olarak ifade edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda da yukarıda belirtilen dokuz maddenin en az dördünü karşılayamayanların oranı olarak tanımlanan ciddi maddi yoksunluk oranı 2019 yılı anket sonuçlarına göre %26,3 olmuştur. Bu verilerden hareketle toplumun yüzde 26'sını oluşturan ailelerin ve dolayısıyla çocukların kitaplarda kendileri ile özdeşim kuramamasının bir problem olacağı düşünülebilir. Çocukluk döneminde okunan bu kitaplarda aileleri tarafından doğum günlerinde ya da yaptığı güzel bir çalışma sonucu pahalı hediyeler alan çocukların görülmesi, çocukları kendi dünyalarında muhasebe yapmaya sevk edebilir.

Yaşam tarzı üzerinde belirleyici etkisi olan meslekler çocuk kitaplarında incelenmiş ve sonuç olarak profesyonel meslek gruplarının kitaplarda ön plana çıktığı görülmüştür. Kars ve

Özgül (2021)'ün yaşam tarzı göstergesi olarak meslekleri inceledikleri sosyolojik çalışmada modernleşmenin genel sonuçlarından birinin toplum değişkenlerinin farklılaşması olduğu ifade edilerek çokkültürlülük olarak ifade edilen bu farklılaşmanın birinin de mesleki gruplaşmalar olduğunu tespit etmişlerdir. İncelenen kitaplarda çocuk karakterlerin ailelerinin meslekleri üzerinden inceleme yapıldığında çoğunlukla profesyonel meslek grubunda oldukları tespit edilmiştir. Bazı kitaplarda da ailelerin meslekleri belirtilmemiş sadece bağlamdan yola çıkılarak çalışan kişiler olduğu ifade edilmiştir. İncelenen kitaplarda aile üyelerinin (Çetin Ceviz kitabı hariç) diğer meslek gruplarında olmadıkları görülmektedir. Bu durum çokkültürlülük olarak ifade edebileceğimiz çeşitli meslek gruplarının incelenen kitaplarda olmaması, ortak bir kültür algısı oluşturması bakımından önemli olabilir. Kitaplardaki ailelerin sahip oldukları meslekler, mesleki çevreyi oluşturan diğer karakterleri ve yaşadığı toplumun özelliklerini ortaya koydukları için çocukların yaşam tarzlarını belirlemede etkili olabilir. Tek bir meslek grubu üzerinden çocuk karakterlerin ailelerinin görüntülenmesi, kültürel çeşitlilik açısından dengeli bir dağılımın olmadığını gösterebilir. Kitaplarda çocukların yapmak istedikleri mesleklerle ailelerin yaptıkları meslekler benzerlik göstermektedir. Çocuk karakterler doktor, bilim adamı, veteriner gibi meslekleri yapmak istemektedir. Bu görünüm çocuk bireylere örnek olması sebebiyle önemli görülebilir.

İncelenen kitaplarda dikkat çeken bir diğer konu ise çocuk karakterlerin yaşam biçimini yansıtan yapay mekânlardır. Yapay mekânlar açısından yapılan incelemede apartman dairesi ve okul ön plana çıkmaktadır. Eserlerde çocukların yaşadıkları yerler üzerinden görüntülere bakıldığında genellikle apartman dairesinde oturdukları görülmektedir. Bu görüntü yukarıda belirtildiği gibi gelir durumları açısından benzer özellikler göstermesiyle açıklanabilir. Çocuk karakterlerin oturdukları dairelerde kendisine ait odası da bulunmaktadır. Bu durum çocuk karakterlerin ödevlerini, araştırmalarını ve çeşitli çalışmalarını kendi sorumluluklarını alarak yapması açısından çocuklar üzerinde etkili olabileceği söylenebilir. Fakat çalışmamız doğrultusunda aynı toplum içinde farklı kültürlerin yansıması açısından ele alındığında bir problem olarak görülebilir. Türkiye'nin yaşam koşullarına bakıldığında apartman dairesi dışında insanların oturdukları evler müstakil ev, lojman, kır evi, dağ evi, yayla evi ve bağ evi olarak sınıflandırılmıştır (<https://static.ohu.edu.tr/uniweb>). Çocuk kitaplarında bu konutların yer alması gerekliliğinin de önemli olduğu düşünülmektedir. Kitaplarda ön plana çıkan (Güneşi Bile Tamir Eden Adam kitabı hariç) diğer mekânlardan biri okuldur. Okulların zorunlu eğitim kapsamında olması nedeniyle, her kitapta okul mekânının bulunması doğal karşılanabilir. Kitaplardaki okulların özelliklerine bakıldığında eşit seviyede imkânları bulunan mekânlar olarak görülmektedir. Kitaplarda çocuk karakterlerin okullarda kütüphanede, bilgisayar laboratuvarında, fen laboratuvarında araştırmaya yönlendirmesi çocuklar üzerinde teşvik edici olabilir.

Yaşanılan yer açısından çocuk kitapları incelendiğinde ortaya çıkan bir başka husus doğal mekânlar açısından doğal güzelliklerin resmedilmesidir. Çeşitli kitaplarda deniz, göl, orman

ve adaların özellikleriyle birlikte anlatıldığı görülmektedir. Çocuk kitaplarında rastlanan bu coğrafya, çocukların hayali olarak farklı yerlere gitmelerini sağlayabilir. Bununla birlikte çocuk, ülkesinde farklı illere ya da farklı ülkelere gidip ziyaret edip oranın yaşam koşullarını göremeyebilir. İncelenen çocuk kitaplarında ülkeler açısından bakıldığında Kaygı Kuşu kitabı dışında ülkelerin isimlerinin geçmediği görülmüştür. İller açısından kitaplar incelendiğinde de yaşanan yer olarak çoğunlukla İstanbul görüntüsü karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'nin geniş bir yüzölçümüne sahip olduğu 81 ilinin olduğu düşünüldüğünde kültürel olarak diğer illerin olmaması bir problem olabilir. İstanbul'un özellikleri açısından bakıldığında kültürel özelliklerini yansıtan bulgular da okurun karşısına çokça çıkarılmamıştır. Kitaplarda dikkat çeken husus ilgi çekici bir şekilde İstanbul'un dar sokaklarıdır. Çocuk karakterlerin bunlardan sıkıldığı ve doğal yerlere kaçmaya çalıştığı görülmektedir. Çocuk karakterlerde ortaya çıkan bu doğa sevgisi çocuklarda doğayı sevmeye, doğayla iç içe olma ve doğayı koruma gibi iletileri vermesi yönüyle değerli sayılabilir. Yerler açısından dikkat edilen bir başka konu köy ve köy yaşamıdır. Köyler çocukların tatil için gittiği, bisiklet sürdüğü, oyunlar oynadığı, organik ürünlerin olduğu yerler olarak tasvir edilmiştir. Karşımıza bu noktada şu husus çıkmaktadır: Anadolu'da köy hayatı ve köyde yaşayan çocukların tarlalarda çalışması, köylerin imkânları açısından çeşitli zorlukların ifade edilmemesi, yani gerçek dünyayı yansıtmaması çocukların kültürel farklılıkları öğrenmesinde sıkıntılı bir durum oluşturabilir. Oysa çocuk kitapları çocukların gidip göremediği ya da yaşadığı yerleri çeşitli kültürel özelliklerle göstermesi ve farklı bakış açıları kazandırması bakımından önemlidir.

Yapılan çalışmada öne çıkan son husus ise çocuk karakterlerin aile tipleridir. Toplum aile yapısı ve özellikleri ele alındığında incelenen eserlerde çekirdek aile yapısı görülmektedir. Günümüzün değişen modern dünyası düşünüldüğünde çocuk kitaplarında çekirdek aile yapısının görülmesi anlamlı görülebilir. Kitaplarda çekirdek ailesi yapısı üzerinde öne çıkan bir diğer kalıp ise genellikle ailelerin tek bir çocuğa sahip olmalarıdır. İncelenen kitaplardaki bu durumun Aile ve Sosyal Politikalar bakanlığı tarafından yapılan Türkiye Aile Yapısı araştırması ile örtüştüğü görülmektedir. Eserlerde yukarıda da belirtildiği gibi çocukların yaşadıkları yerler çoğunlukla İstanbul ve çevresidir. Türkiye Aile Yapısı araştırmasında elde edilen sonuçlara göre de 1 çocuğa sahip olan bireyler en yüksek oranda İstanbul (%22) da görülmektedir. Kitaplardaki tek çocuklu aile yapısının olması bu bilgiler ışığında açıklanabilir. Aynı çalışmada toplumumuzdaki aile yapıları incelendiğinde, geniş aile oranının, çekirdek ve dağılmış aile oranından yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle kır-kent dağılımı incelendiğinde kırsal alandaki bireylerin kentsel alanlara oranla geniş aile yapısına sahip oldukları tespit edilmiştir. İncelenen kitaplarda geniş aile yapısının bir kitapta görülmesi ve dağılmış aile yapısının hiç görülmemesi çocukların hem kendilerini hem de farklı aile yapılarını görememeleri bakımından problem olabilir.

Sonuç olarak çocuk kitaplarındaki çokkültürlülük bağlamında yaşam biçimlerinin incelenmeye çalışıldığı çalışmada eğitim ve gelir durumları açısından çocuklar arasında

herhangi bir farklılık olmadığı ve eşit imkânlarla sahip olduğu tespit edilmiştir. Aile yapıları açısından bakıldığında şehirde yaşayan çekirdek aile yapısı görülmüştür. Ayrıca kitaplardaki ailelerin aynı meslek gruplarına mensup olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de çok farklı kültürel yapılar olmasına rağmen eserlerde eğitim ve gelir, meslek, çocukların yaşadıkları yerler ve aile yapısı bakımından kültürel çeşitlilik açısından dengeli bir dağılım olmadığı ortak bir kültür algısının ön plana çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yazar Katkı Oranları

Tüm yazarlar makalenin tüm süreçlerinde eşit oranda rol almışlardır. Tüm yazarlar çalışmanın son halini okumuş ve onaylamıştır.

Çıkar Çatışma Beyanı

Yazarlar çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- Altan, İ. (2012). Mimarlıkta mekan kavramı. *Psikoloji Çalışmaları*, 19, 75-88.
- Anık, M. (2012). *Kimlik ve çokkültürcülük sosyolojisi*. Açılım Kitap.
- Aslan, C. (2014). Türkiye’de çocuk ve gençlik edebiyatında duyarlı konuların (sensitive issues) ele alınışı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Eleştirel Pedagoji*, 6(32), 51-56.
- Başbay, A., & Bulut, C. (2014). Öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algılarının incelenmesi”, *K. Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 957-978.
- Bedford, A.W. (2018). Çocuk edebiyatı ilköğretim programının temelini oluşturmalıdır. *Çocuk ve Medeniyet*, (Şirin, M. R., Kaya, M., & Kaya, M, Çev.), 3(6), 21-27.
- Bishop, R. S. (1997). Selecting literature for a multicultural curriculum. *Using multiethnic literature in the K-8 classroom*, 12(3), 1-19.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as A qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Budak, G. (2008). *Yetkinliğe Dayalı İnsan Kaynakları Yönetimi* (1.Baskı). Barış Yayınları.
- Cırık, İ. (2008). Çokkültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (34), 27-40.
- Çarpar, M. (2012). Çokkültürlü bir toplumda antropolojinin önemi. *Folklor/Edebiyat*, 18(70), 47-66.
- Çelik, H. (2008). Çokkültürlülük ve Türkiye’deki görünümü. *U.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(15), 319-332.
- Demir, G. (2019). Çokkültürlülük bağlamında çocuklara yönelik kütüphane hizmetleri. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, (11), 40-59.
- Demokratik Eğitim Kurultayı (2004) *Çok dilli, çok kültürlü toplumlarda eğitim*, Ankara.
- Destebaşı, F., & Karabağ, H. (2013). Kültür köprüsü: uluslararası çocuk edebiyatı eserlerinin öğretim materyali olarak kullanımı. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 297-315.
- Erhan, G. (2020). Resimli çocuk kitaplarının barış eğitimi bileşenlerinden ‘kültürel farkındalık’ bileşeni açısından incelenmesi”. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 37(1), 24-26.
- Habermas, J. (1993). *Kamusal yaşamın yapısal dönüşümü*, (T. Bora, & M. Sancar, Çev.) İletişim Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2010, 1. Baskı)
- Hatipoğlu, G. (2008). İrlanda: edebiyat politikaları ve kimlik retoriği. *DoğuBatı Yayınları*, (44), 173-192.
- Hsu, Y. (2014). Multicultural education for young children-beginning from children’s picture books.”, *International Journal of Educational Planning and Administration*, 4(1), 2014, 79-84.

Kars, F. (2016). *Yaşam tarzı göstergesi olarak meslekler (Isparta örneği)* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.

Kemerlioğlu, E. (1996). *Toplumsal tabakalaşma ve hareketlilik*, Saray Kitabevleri, <https://www.scribd.com/document/629474448/>

Ocak, G., & Akar, T. (2016). Anadolu lisesi öğretmenlerinin İngilizce programında çokkültürlülük kavramına ilişkin görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(1), 109-132.

Özben, Ş. (1991). *Yurt dışından dönen işçi çocuklarının uyum problemlerinin okul başarılarına etkisi ve Türkiye’de yetişen öğrencilerle karşılaştırılması* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Özgen, N., & Köşker, N. (2018). Multiculturalism concept and its reflections on education: The case of Turkey. *Review of International Geographical Education Online (RIGEO)*, 8(3), 571-600.

Özensel, E. (2013). Doğu toplumlarında ve Türkiye’de birlikte yaşama arayışı: çokkültürlülük mü? yoksa yeni bir model mi? *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 1-17.

Özensel, E. (2012). Çokkültürlülük uygulaması olarak Kanada çokkültürlülüğü”. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 7(1), 55-70.

Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek, kültürel çeşitlilik ve siyasi teori*, Phoenix Yayınevi.

Ramsey, P. G. (2018) *Çocuklar için çok kültürlü eğitim çeşitliliklerin olduğu bir dünyada öğrenme ve öğretim* (G, Yıldız, Çev.). Anı yayıncılık.

Sargur, A. S. (2001). *Kültürler arası farklılaşma ve yönetim* (2.baskı). İmge yayınları.

Short, K. G. (2011). Building bridges of understanding across cultures through international literature. In A. Bedford and L. Albright (Eds.), *A master class in children’s literature: trends and issues in an evolving field*, IL: NCTE, 130-148.

Tezcan, M. (1997). *Kültürel antropoloji*, Kültür Bakanlığı.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Gelir ve yaşam koşulları araştırması. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2019-33820>

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2006).Türkiye Aile yapısı. <https://ailevecalisma.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/aileyapisi-2006.pdf>

Uyar, B. (2007). Eyleme ve üretime dayalı karşılaştırmalı kültür çalışmaları dersi: Don Kişot ile Nasrettin Hoca’yı tanıştırmak. *Türk Dili*, (135), 45-59.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

<https://static.ohu.edu.tr/uniweb/media/portallar/mimarlik/duyurular/1517/xcvjdhfa.pdf>

Extended Summary

1. Introduction

Since children's books are an important resource for preparing children for social life, they play a critical role in understanding social diversity, respecting differences, and ensuring social cohesion. Therefore, it is important for children to find themselves, others, and different lifestyles in a multicultural environment within the texts. This study focuses on the function of children's books in understanding cultural differences and supporting cultural accumulation, examining different lifestyles in the context of multiculturalism within the texts. The reason for choosing such a topic for the study is that multiculturalism has become a new subject in education during the recent transition from a homogeneous to a heterogeneous society, and research in this field has not addressed lifestyles in terms of multiculturalism in children's books.

Upon reviewing the literature, it is seen that children's books are addressed in terms of love, respect, tolerance, and equality concerning multiculturalism. Research has primarily focused on the inclusion of different ethnic groups or refugees in children's books. This study aims to emphasize not only different races or ethnic groups but also other differences within society, allowing children to find themselves and others in children's books and determining the extent to which various lifestyles are represented in society. In the study, an answer was sought to the question of "To what extent are cultural differences represented in terms of different lifestyles in children's books, and how are these different lifestyles addressed in terms of education levels, income levels, occupations, settings where events occur, and family structures?"

2. Method

This study was conducted using the document analysis design. This design includes the analysis of written materials containing information about the case or cases that are aimed to be investigated (Yıldırım and Şimşek 2011). In the study, it was considered appropriate to use the document analysis design since the images of different lifestyles in children's books through multiculturalism were examined.

In the study, fictional children's stories and novels that focus on real events or events close to reality, rather than fables or fairy tales, were selected based on the opinions of relevant field experts to depict images of different lifestyles. When selecting works, multiple works by the same author were not considered. Efforts were made to utilize works by different authors as much as possible.

After obtaining the books used in the study, they were first read without any recording, and then the same books underwent descriptive analysis focusing on 'images of different lifestyles.' Following descriptive analysis, the resulting new dataset was re-examined internally, and images related to lifestyles were analyzed under subheadings such as 'images through educational backgrounds,' 'images through income status,' 'images through

occupations,' 'images through settings where events take place,' and 'images of family structures.

3. Findings, Discussion and Results

In this study, the lifestyles of child characters in children's literature were examined in the context of multiculturalism. Children depicted in books generally belong to middle to upper-income levels, nuclear families, and professional occupations. Residential settings predominantly feature apartment buildings and schools, with natural and artificial environments commonly portrayed. However, cultural diversity and real-life conditions are inadequately represented.

As a result, despite the diverse cultural structures in Turkey, the study concludes that children's literature lacks balanced cultural diversity in terms of education, income, occupation, residential settings, and family structure. The predominant portrayal emphasizes a uniform cultural perception, failing to adequately reflect real-world cultural differences.